

язичництвом. Виразно простежувалася думка: ігрища, що слугували атрибутом язичництва, відволікали людей від церкви. У джерелах XI століття зазначається: «Цими й іншими способами всякими диявол обманює, хитрощами переваблюючи нас од Бога: трубами, і скоморохами, і гусями, і русаліями. Ми бачимо ж ігрища витолочені і людей безліч на них, як вони пхати стануть один одного, видовища діючи, – це бісом задумане діло, – а церкви стоять, і коли буває час молитви, то мало їх знаходиться в церкві» [3].

Вже десь з XIII ст. посилюється цькування народних ігор, розваг і обрядів, що опираються на язичництво. Починаючи з XV ст. натиск церкви сягає свого апогею. І цей час складно було уявити, щоб у християнському храмі могли намалювати (написати) скоморохів як у XI ст. за часів правління Ярослава Мудрого в найважливішому храмі Русі – Софії Київській.

Таким чином, вплив церкви на середньовічну українську культуру був неоднозначним. Позитивно впливаючи на духовність, культуру та розвиток освіти, необхідно вказувати на неоднозначний та суперечливий у своїй основі вплив православ'я на ті явища народної культури, в основу яких покладені вірування й традиції язичницької доби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубалій М.Д. Національна система фізичного виховання в Київській Русі. Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Київ-Тернопіль, 1997. С.4-6.
2. Кравченко І. Мистецтво самовдосконалення. Фізична культура в школі. 1998, №2. С.24-28.
3. Старков В.А. До витоків української фізичної культури: народна свідомість у давньоруський період. Традиції фізичної культури в Україні. Зб. наукових статей/За заг.ред. С.В.Кириленко, В.А.Старкова, А.В.Цьося. К.: ІЗМН, 1997. С.5-24.

Богдан БАРАН

*магістр історії, асистент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
bohdan.baran@tntpu.edu.ua*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ДИСТРИКТІ ГАЛИЧИНА 1941-1944 РР.

Треба нам випросити для всіх братів наших і для нас усіх ласку

*правдивої і щирої любови до Батьківщини і всіх тих ласк,
яких нам дуже треба в люті і сумні часи світової війни
(Андрей Шептицький)*

З початком Німецько-Радянського протистояння 22 червня 1941 і до вересня цього ж року не лише західноукраїнські землі, а й велика частина України перебувала під німецькою окупацією. Після захоплення українських земель військами вермахту та запровадження в них окупаційного режиму, який передбачав створення колоній, адміністративно розділивши Україну на чотири частини: Дистрикт Галичина, Трансністрія, Райхскомісаріат Україна та прифронтіві території. Управління цими територіями здійснювалося за допомогою терору та силових методів [7, с. 65].

Після окупації німецькими військами українських земель, зазнала змін і релігійна ситуація. Згідно з тверджень О. Лисенка німецька окупаційна адміністрація вважала за необхідне взяти до уваги релігійні настрої місцевого населення [3, с. 75]. Варто зазначити, що німецькими спецслужбами, перед початком війни була ретельно вивчена релігійна ситуація на українських землях. Оперуючи зібраною інформацією про незадоволення політикою радянської влади щодо ГКЦ, а про це ми дізнаємося зі звітів парафій до шематизму, у яких зазначається, зокрема у селі Івачів Горішній Тернопільського деканату о. Микола Салій пише: «Порохіяльне поле забрали, і спочатку роздали селенам, а згодом, коли створили колгосп, передали туди» [10, арк.. 35]. Такі випадки були не поодиноким, а носили систематичний характер. Окупаційна німецька адміністрація зрозуміла, що може зіграти на почуттях людей, які були позбавлені можливості вільно сповідувати свою релігію та впорядковувати своїм господарським життям. Відповідно до вказівок вищого керівництва Третього Райху, у яких зазначалося, що на початкових етапах окупації не варто показувати справжніх намірів, а всіляко переконувати, що вони прийшли з «добрими намірами» [6, с. 146]. Таким чином, значна частина духовенства ГКЦ повірила, що з приходом німецької адміністрації створилися передумови для розвитку церкви

В середині липня 1941 р., преса Галичини опублікувала «Послання митрополита до духовенства про організацію парохії і громади», в якому зазначалися роль парохів у той важкий період: «На першому місці треба подбати про родини й добро арештованих і вивезених більшовиками вірних. Їх родинам належить поміч, яку мусить душпастир радо й сам уділити, й так зорганізувати, щоб вдовицям, сиротам або жінкам і дітям,

що на довший час позбавлені опіки батька й мужа, мають право жадати тієї опіки від церкви» [5, с.170].

Важливим обов'язком ГКЦ була також турбота та виховання підростаючого покоління. В з червня по серпень 1941 року у м. Львові відкрито шість дитячих садків, вихованців яких у Святоюрському соборі привітав сам митрополит Андрей Шептицький. З ініціативи церкви дитячі «захоронки» були створені і в містах Золочеві та Збаражі [5, с.170].

З осені 1941 року відносини між ГКЦ та німецьким командуванням почали загострюватися, коли останні показали свої справжні наміри щодо українських національних сил та почали арешти та переслідування діячів ОУН. Видана, у грудні того ж року, німецькою канцелярією спеціальна інструкція «Про поводження з українським населенням», п'ятий пункт якої мав відношення до церкви. Там наголошувалося, що на території Дистрикту Галичина діяльність церков не забороняється, поки за ними не буде помічено участі у політичній діяльності [2, с. 65].

Наприкінці грудня 1941 року митрополит Андрей Шептицький у своєму пастирському посланні «Як будувати Рідну Хату», осуджував тоталітарну політичну систему, а також однопартійне державне правління. Розуміючи недолугість будь-якої форми влади, Шептицький висловлювався за «природне право народу встановити собі форму влади, вибирати поміж різними формами: монархічною, олігархічною чи демократичною – зберігаючи собі ту участь у провідній частині, яку може виконувати виборами, себто голосуванням, а в деяких важливіших справах, так званим плебісцитом чи референдумами». Розумінні влади А. Шептицьким, це насамперед «служіння публічному добру» [11, с.15].

Запевняючи, що саме «ідеалом нашого національного життя» є суверенна держава – «Рідна Хата», за ствердженням самого митрополита, який закликав увесь «український нарід», «щоби по наших силах спричинитись до здійснення цього ідеалу», боротьба за втілення в життя якого є «вимогою і виявом справжньої християнської свідомої людини» [11, с.17].

У своїх посланнях митрополит Андрей Шептицький засуджував репресивні акції та неправомірні дії німецьких окупантів, закликаючи населення Східної Галичини зберігати національну гідність, з честю захищати свободу своєї родини та громади. Згодом у своєму листі до папи Пія XII надісланого в серпні 1942 року Шептицький інформував про звірства нацистів на Сході. «Німецька влада, – наголошував він, – є злою, майже диявольською, то в небачене більшому ступені, ніж більшовицька влада». Митрополит не лише вказував на злочинні дії окупаційної

адміністрації, а також окреслював необхідні заходи, для фізичного порятунку народу та відновлення української державності [1, с. 139].

Заклики митрополита Андрея Шептицького, у своїх пастирських листах, до інших ієрархів церкви, що у воєнний час, потрібна національна єдність та злагода, яка має бути важливою умовою для побудови незалежної і сильної України. Ця думка, як наріжний камінь згадується також у посланні митрополита від 5 липня 1941 року, де він зазначає, що Соборна Україна можлива тільки за умови солідарності та невсипущої праці всіх українців. Консолідація всіх національних сил в умовах війни, можлива лише за умови релігійної єдності, до якої взивала вірних ГКЦ, саме це могло б стати духовною основою єдності [7, с. 65].

У вирі складних і не простих подій у листопаді 1942 року митрополит проголосив у пастирському листі «Не убий», в якому наголошувалося на недопустимості політичних вбивств, також засуджувалося притягнення українських поліцаїв до репресивних дій [4, с. 66]. Митрополит Андрей Шептицький, а також уся львівська митрополія в загалом, спрямовували свої старання задля збереження структури та організації церкви, що в період німецької окупації було робити дуже складно. Це ми спостерігаємо з листа Митрополита до німецьких окупаційних властей. В листі від губернатора Дистрикту Галичина йшлося про те, що в греко-католиків будуть конфіскувати бронзові дзвони в церквах, крім тих, що мають історичне значення, зроблені німецькими майстрами та ті, що мають дуже музичний звук [9, арк. 60]. Також у листі о.Дениса Теліщука, пароха с. Потік від 4 вересня 1942 року повідомляється, що він до 5 березня 1942 року був головою Українського центрального комітету в Рогатині. Бережанський Крайсгавтман Асбах наказував зандерцінствав і жардармерії стягати в Рогатині решту контингенту(податку). При тому арештовували багато людей, які вже здали контингент в розмірі 100%і більше, забрано в декого збіжжя до останнього зерна, навіть по зложеного на прожиток. Людей вивезено до примусових робіт, де вони в голоді. На скарги отця, до губернатора Бауера, Асбах людей випустив, але священнику порадив добровільно покинути головування [8, арк. 14].

Друга Світова Війна стала трагедією для усього людства загалом та для України зокрема. Одним із поводитирів українського народу в цей не простий час стала Греко-католицька церква, соціально-економічна діяльність якої підтримувала та давала надію тисячам українців Східної Галичини.

Незважаючи на наступ на церкву, митрополит зумів організувати діяльність духівництва, підтримував український народ у своїх численних пастирських посланнях.

Релігійна політика німецької окупаційної адміністрації змінювалась у залежності від зміни суспільно-політичної ситуації загалом. Спершу окупанти хотіли скористатися авторитетом Греко-католицької церкви для насадження свого режиму, та подальше розгортання війни показало справжні наміри Третього Райха, щодо завойовних територій. З огляду на непрості обставини, що склалися митрополит Андрей Шептицький та греко-католицьке духовенство з гідністю пройшли цей шлях допомагаючи та настановляючи український народ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баран С. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність / С. Баран. – Мюнхен: Вернигора, 1947. 151 с.
2. Волошин Ю. (1994). Радянська влада і УГКЦ (1945-1946 рр.) / Ю. Волошин // Український час. 1994. №1. С. 63 – 65.
3. Лисенко О. Є. (1995). До питання про становище церкви в Україні у період другої світової війни / О. Лисенко // УЇЖ. 1995. № 3. С. 63 –79.
4. Марчук В. (2000). Греко-католицька церква в умовах німецького та радянського тоталітаризму (1941-1946 рр.) / В. Марчук // Галичина. 2000. № 4. С. 66 – 67.
5. Малик Я., Сурмач О. Преса про діяльність Української греко-католицької церкви в період німецької окупації / Я. Малик., О. Сурмач // Українська періодика: історія і сучасність. 1999. С. 169–173.
6. о. Софрон Мудрий (1990). Нариси історії церкви в Україні / о. Софрон Мудрий. Рим: Українська Папська колегія Святого Йосафата, 1990. 296 с.
7. Сурмач О. Греко-католицька церква в період німецького окупаційного режиму в Україні (1941-1944 рр.) [Текст] : дис. канд. іст. наук 07.00.01 / Оксана Сурмач. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2001. 187 с.
8. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУЛ). Ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія м. Львова). Оп. 1р. Спр. 216. Арк. 60
9. ЦДІАУЛ. – Ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія м. Львова). Оп. 1р. Спр. 111. Арк. 14
10. ЦДІАУЛ. Ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія м. Львова). Оп. 1р. Спр. 40. Арк. 35
11. Шептицький Андрей, митрополит. Як будувати рідну хату? Митрополит Андрей Шептицький. Матеріали та документи (1865-1944). 2-ге видання / За редакцією Заборовського Я.Ю. Львів; Івано-Франківськ: Олір. 1995. С. 70–104.